

ANUNCI DE L'ÀNGEL I ADORACIÓ DEL NIN DE BETLEM Ramon Ballester i Vives 171
LA CALENDÀ DE LLUC Ramon Ballester i Vives 177
CRÍTICA DE L'ACTE: RETORN AL FUTUR Emili Gené 181
CRONOLOGIA DE LES REPRESENTACIONS: EL «NADAL A LLUC» I LA «PROCESSÓ DELS PROFETES» Josep Obrador i Cladera 183
COSTUMS AL VOLTANT DE NADAL Felip Munar i Munar 191
ADDENDA 205
TEXT DE LES MATINES DE NADAL A LES ILLES BALEARS 211
PETIT DICCIONARI DE LES MATINES DE NADAL A ILLES BALEARS Josep Obrador i Cladera 231
EL CANT DE LA SIBILLA: PATRIMONI IMMATERIAL DE LA HUMANITAT Francesc Vicens Vidal 257

PRÒLEG

XAVIER CARBONELL CASTELL

L'amnèsia imposada pel temps, pel pas dels segles, ens ha fet caure sovint en unes inèrcies mentals enganyoses, en uns judicis culturals falsejadors. Avui, segons el parer de molts, el món medieval esdevé una època obscura, cruel, gris, ignorant, bàrbara, etc. L'oblit i el desconeixement han ajudat a estendre i generalitzar aquest vel tendenciós. Emperò, els testimonis conservats d'aquelles centúries —documents escrits, imatges i tradicions— desmenteixen amb rotunditat l'estretor dels prejudicis i ens revelen un univers fascinant per l'especial tremp i la riquesa d'una vida cultural socialment transversal. Com un espès teixit, la cultura d'aquells temps lligava i relacionava plàstica, literatura, ciències, pensament, litúrgia i arts representatives o teatre. Concretament, el teatre fou un eix relligador i brillant entre aquells múltiples àmbits culturals. El teatre esdevingué aleshores un espai d'expressió i comunicació entre classes, entre llocs de vida sovint de delimitació imprecisa —sagrats, àulics i profans— i la seva influència impregnà tots els racons de l'esdevenir cultural. L'activitat teatral dialogà fecundament amb altres camps artístics com la música i, especialment, la plàstica —els models teatrals representats foren copiats com a inspiració en les composicions pictòriques i escultòriques, i també inversament les creacions plàstiques serviren de model per a les escenes teatrals—. Text, imatge, so, espai foren relligats com en un teixit, com un tot expressiu de caire clarament narratiu —dramàtic o bé burlesc i, fins i tot, escatològic— o bé, de perfil molt més abstracte, simbòlic i/o allegòric.

de la Sibilla, encara que fora del seu context original. El Concili Vaticà II li ha tornat a donar carta de naturalesa l'any 1967.

El Cant de la Sibilla és Bé d'Interès Cultural (BOIB, núm. 25, 15-02-2005, i BOE, núm. 60, 11-03-2005) i candidat a Patrimoni Cultural per la UNESCO. Cal esmentar la innovació que dóna pas a les dones a ser admeses al presbiteri per fer de lectores o monitores, possibilitant que les nines o dones cantin la Sibilla. (Vegeu els articles dels llibres d'Amengual, J., *Origen de les Matines...* i de Seguí-Vicens, *El Cant de la Sibilla*.)

T

TROMPA: Instrument musical de vent.

Músic que toca la Trompa «e davant la Sibilla les Trompes e quatre fadrins d'altar». (Vegeu Munar, G., *Les Matines de Nadal...*; Pérez, Ll. «Fiestas Navideñas...»; i l'article de Rotger, J., a *La memòria dels Ministrils*.)

TROPOS: Textos breus que s'interposen en un text litúrgic amb melodia pròpia o aprofitant una frase musical sense lletra en el cant. Va néixer i es va desenvolupar en els ambients monàstics.

V

VERBETA: Trop dels responsoris de l'ofici de Matines, especialment del novè (Ll. Pérez, *Fiestas Navideñas*, pàg. 4).

Petita seqüència de notable perfecció literària i musical. Prosa rimada.

X

XAMELLOT: Teixit de fil de llana mesclat en pèl de camell (canellet) o de cabra.

EL CANT DE LA SIBILLA: PATRIMONI IMMATERIAL DE LA HUMANITAT¹

FRANCESC VICENS VIDAL

Arran de la recent proclamació del Cant de la Sibilla Patrimoni Immaterial de la Humanitat, Mallorca forma part de la dinàmica cultural global de la UNESCO. Des que fou impulsada la seva candidatura fins a la proclamació, dia 16 de Novembre de 2010, hi ha hagut una gran activitat institucional encarada a dotar la sibilla d'importància. Aquest fet s'ha vist reflectit en un increment d'activitats formatives i culturals que han fet d'aquesta manifestació tot un signe d'identitat mallorquina. L'interès creixent per catalogar aquesta manifestació de Patrimoni Immaterial de la Humanitat ha contribuït a dinamitzar la producció cultural local mitjançant els llenguatges i les metodologies actuals. En el darrers temps conferències, exposicions, jornades universitàries, seminaris, publicacions, activitats didàctiques per escolars, concerts i xarxes de relació social han servit per impulsar la candidatura del Cant de la Sibilla en diferents marcs, tant locals com internacionals.² L'interès per assolir l'objectiu no minva i continua donant lloc a propostes culturals que en els propers mesos veuran la llum. Al mateix temps, la presència de la Sibilla dins nous àmbits de la cultura ha contribuït a assumir nous usos i funcions en favor de la seva difusió fent-la servir com emblema identitari i com embaixadora musical de Mallorca.³

La instrumentalització del Cant de la Sibilla com espectacle metamusical està generant un debat, un conflicte ideològic pel fet que condicionarà la redefinició, o la «invenció» del futur del Cant.

No cal dir que els distints posicionaments de la controvèrsia ens apropen a les mentalitats i als prejudicis culturals que afloren en el moment que hem de decidir de quina manera ens hem de mostrar davant els altres. Això implica la tria d'una imatge cultural de consens que en la majoria d'aspectes escènics i estètics representi el sentiment predominant de la comunitat. És dins aquest context que s'han fet evidents dues tendències contraposades:

– D'una banda, l'interès per a la persistència de l'activitat, molt sovint per part dels mateixos actants, d'un model de representació molt participat, divers i de formes plurals, on aflora el sentit identitari i la vivència emotiva i intensa de l'activitat. És un model que vincula l'individu a una comunitat concreta i desperta sentiments nostàlgics del passat, sovint lligat a records d'infantesa. Aquí els codis de transmissió consuetudinària es recorden activament o es mantenen.

– I per altra banda, la intervenció de veus erudites que a partir d'un discurs acadèmic historicista o folklorista ofereixen una visió legitimada pel coneixement de la matèria; tot decantant-se per un model de cant de representació unitària, d'acord amb una fórmula de representació estàndard, legitimada pels grans emplaçaments històrics i a versions d'interludis d'autor. Aquest model sovint cohibeix la manera de sentir del poble i de celebrar del poble.

Cal dir que la intervenció de les institucions en la propulsió del Cant de la Sibilla a la Candidatura UNESCO en gran part ha propiciat aquesta controvèrsia a favor del turisme cultural, amb la finalitat i aparador del grup, que dins els nous usos que ha adquirit el Cant ens ha de fer pensar en les possibles transgressions de representació i de quina manera gestionar els nous llocs de la Sibilla.

Tot plegat ens porta a una reflexió crítica que articulam a partir de cinc premisses:

– La projecció del Cant de la Sibilla se cerca en el reconeixement institucional.

– La catalogació del Cant de la Sibilla requereix de la definició de l'objecte patrimonial que es vol catalogar.

– El Cant de la Sibilla es converteix amb un producte de consum cultural global folkloritzat.

– S'instrumentalitza la difusió del Cant de la Sibilla.

– El Cant de la Sibilla esdevé cançó emblemàtica.

Anem punt per punt:

Primer. Per tothom és sabut que les comunitats humanes que presenten trets específics d'identitat i que pertanyen a una mateixa realitat cultural i política disposen de tot un conjunt de símbols propis. La funció d'aquests és múltiple: donar cohesió al grup, servir com a mecanisme d'autoafirmació des d'una perspectiva històrica com de futur i la de mantenir viva la memòria col·lectiva per tal d'inculcar als individus de la comunitat la consciència de la seva comunitat. En aquest context el Cant de la Sibilla esdevé una candidata que reuneix els elements adequats per assolir els màxims guardons. La persistència ininterrompuda d'una antiga tradició medieval, la vigència de mites romàntics com l'orientalisme o l'origen remot del Cant, la continuïtat ininterrompuda del Cant, la posada en escena d'un text enigmàtic, l'exclusivitat geogràfica de la representació, etc. Tot plegat, contribueix a legitimar la Sibilla com símbol de representació col·lectiva. Igualment la coneixença col·lectiva de les característiques del Cant, com a tradició de transmissió oral i ininterrompuda reforça el sentiment ètnic. Aquests valors donen lloc a nous usos pel Cant que és elegit com emblema de mallorquinitat i s'identifica com «objecte» identitari.⁴ Que el Cant sigui un tret de diferencialitat ètnica ha provocat que des de cercles

intellectuals i polítics es potenciï el seu valor emblemàtic. Prova d'això és que ha sofert diferents processos de folklorització. Això és que els mateixos elements que configuren la naturalesa de la representació de la Sibilla es veuen transformats respecte de l'activitat originària. És a dir, la Sibilla passa de ser representada d'un context sagrat a un context allè, dins un ritual no necessàriament religiós, enlloc de representar-se dins el seu marc primer.⁵ Fins a dia d'avui les distincions són fites que els governs volen assolir. El Cant de la Sibilla primer va ser declarada B.I.C (Bé d'interés cultural) i ara es treballa per ser catalogada com a patrimoni oral de la UNESCO. Amb aquestes accions hi ha la voluntat de veure reconeguda la particularitat i la singularitat de la tradició, legitimada per una imatge de llarga tradició. Dins un context canviant on cada vegada les societats són més plurals la creació de referents culturals esdevé una necessitat. Sempre a favor de la difusió, el donar a conèixer, amb un discurs que vol potenciar i recuperar un turisme cultural paral·lel, i no altern, al turisme tradicional d'oci de masses. Per això, les institucions locals, Govern Balear i Consell Insular, posen en funcionament els mitjans que els permetrà justificar la seva proposta. A ells els correspon desenvolupar els mecanismes d'acció adreçant-se a col·lectius culturals, associacions i individus del món de la política, la cultura i de la societat en general per tal de dinamitzar la candidatura. Accions com la recollida de signatures, la creació i edició de producció cultural, foros d'internet o la massiva aflluència de ciutadans per veure i escoltar el Cant de la Sibilla la nit de Nadal, són alguns dels ítems que els agents de la UNESCO utilitzen com a mecanismes de control per calibrar objectivament la rellevància social de l'activitat. I per tant, esdevenen accions a haver d'emprendre des de les institucions. El reconeixement internacional del Cant de la Sibilla és una iniciativa molt d'acord amb l'ideari social i cultural dels partits polítics nacionalistes, de centre i de centre esquer-

rra, que desenvolupen una línia identitària vinculada a valors de mallorquinitat. És així que la intervenció institucional desperta la consciència col·lectiva fent aflorar els sentiments d'identitat dels ciutadans. La trajectòria d'aquests partits ens mostra fites del passat on la música també s'ha instrumentalitzat amb finalitats polítiques.⁶ La implicació en el procés i la hipotètica atorgació del guardó dotaria la institució d'una quimera de veure satisfets els seus desitjos d'acord amb un ideari que té com a finalitat institucionalitzar el món simbòlic de la comunitat.

Segon. La qualificació de Patrimoni Immaterial de la Humanitat per part de la UNESCO és el màxim reconeixement de les virtuts de la representació del Cant de la Sibilla. A la institució li correspon la tasca, sovint no gens fàcil, de crear una imatge de consens d'allò que es vol patrimonialitzar. Patrimonialitzar un objecte físic respon a criteris objectius de datació, conservació i medició avaluable empíricament. En canvi, patrimonialitzar una expressió oral de llarga tradició significa haver d'instrumentalitzar-la per redefinir-la en un nou concepte que sovint pot caure en un abús de folklorisme. O en el desig de cercar noves fórmules de representació estandarditzades. És en aquesta premisa on es fa més evident la controvèrsia a l'hora de triar una imatge de consens del que es vol catalogar. La tria d'un model de representació del Cant esdevé una tasca àrdua, sovint inútil, perquè no només és la tria d'una expressió formal de la expressió dramatitzada d'una melodia i un text enigmàtic. Amb cada model de representació de Sibilla hi ha uns valors implícits que varien en funció del tipus de representació.⁷ Sovint enfrontats. És en aquest cas on els límits formals de la representació no són els mateixos per a tothom. La visió històrica d'un passat medieval que legitima les sibilles de la Seu o del Santuari de Lluç per determinar sectors se suposen prioritàries que les sibilles de petits emplaçaments parroquials. Tanmateix, els paràmetres de rellevància social

i vivència a cada un dels llocs on es canta la Sibilla ens impedeixen prioritzar una única representació que sintetitzi els valors del Cant arreu del territori. En aquest debat, el discurs historicista requereix de la recerca d'essencialismes que imposa certs sacrificis en determinats tipus de representació. En canvi, el discurs social participatiu no és exclusiu, no té la necessitat de reconèixer-se perquè és viscut com quelcom quotidià, integrat en les pràctiques rituals de la comunitat i es perpetua amb la inèrcia any rera any del ritual. No contempla renúncies ni imposicions d'aspectes formals rellevants. Així podem afirmar que cada model de representació respon a expectatives diferents, motiva sentiments diferents i valora el Cant en funció de la inèrcia de les representacions del passat, que formen part de la memòria col·lectiva de cada comunitat. D'aquesta manera, el Cant de la Sibilla esdevé un patrimoni no definible en una sola fórmula de representació. Un patrimoni plural on la particularitat de la representació de cada comunitat pren rellevància en la visió de conjunt de totes les Sibilles de l'Illa.

Tercer. Una vegada impulsada la candidatura pels mitjans de comunicació la propagació del Cant de la Sibilla ja no té aturada, esdevé un fenomen mediàtic. Planes web, xarxes de relació social, premsa electrònica, enregistraments, suports digitals serveixen de plataforma cultural per a la difusió del Cant. Que per ser premiada, tot sigui dit, és obligatori que assumeixi determinades quotes numèriques que escomptabilitzen amb recollida de signatures i usuaris de les xarxes de relació social (tipus facebook).⁸ La difusió pels mitjans de comunicació del Cant de la Sibilla possibilita l'intercanvi d'aportacions, compartir afinitats culturals i genera propostes estètiques com ara enregistraments sonors i espectacles musicoteatral. Totes aquestes activitats relacionades amb la Sibilla des de nous àmbits són analitzables des del punt de vista dels processos de folklorització. Com deiem abans, l'activitat musical en qüestió es desplaça de

la seva ubicació original per ocupar nous àmbits d'interacció social, i generar noves expectatives i comportaments que es manifesten en cada un dels fets que configuren l'activitat. De tots ells cal destacar *La Processó dels Profetes*, enmarcada dins l'espectacle *Les Matines de Lluç a la Seu*.⁹ És un espectacle escènic-teatral inspirat en el teatre litúrgic medieval, música de Antoni Martorell i basat en textos adaptats per Ramon Ballester. Igualment cal destacar la diversitat d'enregistraments sonors disponibles en el mercat que engloben un ampli ventall de propostes estètiques dirigides a sectors ben diferenciats.¹⁰ La representació de sibilles fora del seu context original no és un fenomen d'ara. A finals del segle XIX i durant tot el segle XX el Cant de la Sibilla s'ha desenvolupat en àmbits diferents al del seu context de representació consensuat i originari, a les matines de Nadal.¹¹ Totes aquestes manifestacions no són res més que testimonis d'una voluntat que pretén fer emergir els símbols culturals. Aquests es veuen sotmesos a transformacions formals constatant la seva importància cultural, la seva rellevància social i el seu valor com a emblema dins cada context. D'aquesta manera observem com les actituds *proteccionistes*, la voluntat de fer persistir la tradició del Cant medieval i els afanys de recuperació cultural, esdevenint actituds molt legítimes des del punt de vista institucional i polític, actuen com a agents actius de transformació.

Quart. La difusió del Cant és una conseqüència implícita en el procés de catalogació que en el cas de la UNESCO adquireix molta rellevància mediàtica pel prestigi de la institució que concedeix si l'objecte mereix rebre, o no, la distinció. D'altra banda, en aquests darrers anys hi ha hagut un interès creixent de cercles intel·lectual interessats a difondre l'expressió i la història del Cant de la Sibilla; aquesta actitud es veu concretada en la publicació de tríptics, ressenyes en fulls parroquials i diaris locals, programació de conferències i audicions comentades, programes de ràdio o documentals

televisius, per no parlar dels concerts de música Nadalena que obligatoriament incorporen el Cant de la Sibilla dins els seus repertoris habituals. D'aquesta manera sorgeix l'interès per recuperar fórmules de representació antigues com l'intent de recuperació de la Sibilla del poble de Petra que es cantava durant la primera meitat del segle XX, a la localitat, i que es presentà com un fet insòlit durant la missa de matines de 1992 per la televisió local.

Un altre element que ha esdevingut determinant en la configuració de la base ideacional del Cant de la Sibilla com a constructe cultural ha estat el llenguatge periodístic. Els mitjans de comunicació de massa són un agent actiu dins aquest procés de folklorització, des d'aquests àmbits de difusió que elaboren un discurs emfatitzat en els aspectes associats a la idea de diferenciació ètnica, de conservació i de preservació d'aquest patrimoni cultural. La tendència a utilitzar un llenguatge específic, directe i impactant ha contribuït a insistir fins a la sacietat en alguns dels mites i valors més arrelats durant les darreres dècades. Aquests són la influència arabitzant i oriental de la melodia, l'origen immemorial del Cant, la vinculació amb un passat inalterat i immòbil (vinculat a un discurs que empra expressions que parlen de «l'assimilació de l'ànima del poble, amb un passat medieval que històricament ens legitima», etc.)¹². D'altra banda, el llenguatge periodístic ha tingut una prioritat en el fet de legitimar constantment La Sibilla fent recurrència als mites que la configuren, a la popularitat de què gaudeix la tradició de cantar-la per Nadal i a l'interès que genera arreu. Fent un seguiment de diverses notícies relacionades amb el cant de la Sibilla, observem com durant els anys noranta es dugué a terme un procés discriminatori d'emplaçaments majoritàriament gòtics, i que actuaven com a agents de revaloració: només uns llocs eren objecte de monogràfics (Lluc, la Seu, Sant Francesc, Sant Nicolau, Santa Eulàlia, Sant Miquel, etc.) amb adjectius tan arbitraris com *Les matines més emble-*

màtiques o *El Nadal més tradicional* que presenten el Cant de la Sibilla com el principal atractiu de la nit de Nadal. Les retransmissions televisives que per aquesta càrrega ideacional també aplicaven el mateix criteri selectiu dels emplaçaments històrics més antics condicionaven el tipus de representació i contribuïren a l'alteració dels seus elements teatrals anunciant *matines* i *cant de la Sibilla* com si es tractàs d'un element afegit. A escala formal, es pot assimilar una major constricció en els mecanismes d'escenificació, el perfeccionament i també la uniformització dels elements que participen de la configuració de l'activitat des de la posada en escena. Per exemple, en la retransmissió que féu Canal 4 TV la nit de Nadal de 1996 poguérem veure un desplegament tècnic de tot un seguit d'elements que contribuïren a millorar l'activitat com a espectacle: la nova il·luminació de 239 projectors, l'estrena d'una túnica blanca (basada en dades bíbliques i iconogràfiques històriques), comentaris televisius, etc. La Sibilla dins aquest àmbit periodístic fou considerada i tractada com un producte cultural emblemàtic al qual se li atorgava un valor de diferenciació respecte de la resta del món actual. Més recentment, des de la inauguració de la cadena autonòmica IB3, hem tingut l'oportunitat de veure retransmissions de Matines arreu de l'Illa, responent a models més diferents (des de la parròquia de Sant Antoni Abad de Son Ferriol o el Santuari de Lluc). Tot plegat fa pensar en un canvi de mentalitat progressiu d'acord amb els criteris de la societat plural d'avui. Igualment, es mantenen els discursos patriòtics que per refermar la validesa del propi país recorren a emblemas com la Sibilla per mostrar les facetes genuïnes a l'exterior.

Cinquè. La voluntat de dotar d'importància la tradició fa que la comunitat es vinculi afectivament amb l'emblema. És per això que la Sibilla és l'elegida, en moltes ocasions, per representar la comunitat. Especialment en actes institucionals o en l'àmbit internacional. La lògica d'identificar aquest Cant com a emblema de

Mallorca ve definida pel valor de representativitat que se li atorga, sempre en funció d'un context de representativitat col·lectiva dins un espai definit. La intenció de difondre el cant, de voler-lo projectar internacionalment o de protegir-lo com a part del patrimoni oral forma part de l'actitud col·lectiva cap a l'emblema amb un grau de semanticitat molt notable per a cada situació. El sentiment d'exclusivitat i els elements connotatius són els agents que provoquen l'afinitat entre les persones i l'emblema.¹³ Així, doncs, la música s'instrumentalitza d'una manera molt conscient. Un dels àmbits més rellevants per a la difusió del Cant amb una intencionalitat emblemàtica ha estat la seva presència en determinats esdeveniments internacionals. Per exemple, en la I Setmana Cultural Catalana que va tenir lloc a Moscou del 17 al 23 de juny de 2002. Això va suposar una transformació en la funció social per passar a tenir un paper de representativitat cultural i de signe de consciència d'identitat grupal. D'altra banda, Rosa Zaragoza a la seu de l'Instituto Cervantes i acompanyada d'una guitarra cantà cançons populars catalanes, peces del Llibre Vermell de Montserrat i el cant de la Sibilla de Mallorca. En aquest cas veiem com l'emplaçament, els elements que constitueixen la representació, els protagonistes i la funció social es venen transformats respecte de l'activitat originària. Un altre fet rellevant dins aquesta línia de projecció internacional fou la proposta que el Cant de la Sibilla passàs a formar part del Patrimoni de la Humanitat quan el mes de gener de 2001 la UNESCO prengué la decisió de catalogar expressions del patrimoni oral. Un altre exemple és el Cant de la Sibilla que va tancar la passarella Cibeles amb els dissenys del mallorquí Tolo Crespí en la presentació de la seva col·lecció primavera-estiu 2003, davant crítics i premsa internacional. Aquest fet esdevé un nou àmbit funcional de cançó emblemàtica dins un marc de disseny. La categoria és situacional i troba la seva expressió en una escala de diversos graus en la qual el

valor màxim d'emblematicitat ve determinat per l'actualització semàntica i coreogràfica que pot arribar a rebre el Cant. La llista de testimonis que exemplifiquen el valor emblemàtic del Cant continua amb el Concert de l'Escolania de Lluc que va fer a l'Auditorio Nacional de Madrid el mes de març de 1993 o el testimoni de Daniel Capó, periodista, d'haver sentit cantar la Sibilla en una església de Brooklyn a la soprano de Palma Fanny Marí. Totes aquestes sibil·les suposen una disponibilitat social que dota la cançó d'un valor simbòlic amb contingut identificador per part de qui realitza l'activitat. La mirada externa del foraster sovint pot exercir una certa influència en la manera d'explicar els fets que condiciona la manera de narrar els fets. Això és constatable tant des del punt de vista semàntic com morfològic de l'activitat: d'una banda, la consciència de ser observats des del món dóna un valor afegit. Tots aquests exemples, que sense ser els únics de les projeccions internacionals del Cant són representatius, ens mostren diversos aspectes d'una Sibilla que participa de la cultura del món occidental actual. Dins aquest marc contextual es desenvolupen processos d'adaptació i de funcionalitat, de significació i de vivència per assumir nous papers dins àmbits tan allunyats com aliens al seu marc de referència, però que esdevenen vàlids i indispensables per dibuixar el panorama actual de la Sibilla.

Tot plegat ens fa comprendre que la catalogació del Cant de la Sibilla com a Patrimoni Immaterial de la UNESCO no pot respondre a una única fórmula de representació. Entendre que la diversitat formal en les representacions del Cant de la Sibilla és una projecció de la diversitat de valors i vivències de cada comunitat és un factor clau per comprendre la rellevància social de l'activitat en el conjunt de la societat. Els diferents posicionaments, i els conflictes que se'n deriven per donar prioritat a determinats models de Cant, responen a les diferents mentalitats que també formen part

d'aquest patrimoni. Més enllà d'una melodia i un text dramatitzat el Cant de la Sibilla és un objecte de la cultura canviant, no subjecte a una sola forma de representació estàtica, que té significat propi sempre en funció del context on es veu representada.

Bibliografia

- AYATS, Jaume (2001), «El mite de l'orientalisme en les cançons de treball», a *Caramella IV*, p. 26-29.
- AYATS, Jaume [coord.] (2006), *La Sibil·la i les Matines de Nadal a Mallorca*, Palma: Consell de Mallorca, DVD.
- MARTÍ, Josep (2000), «La cançió emblemàtica» a *Más allá del arte*, Barcelona: Deriva.
- MARTÍ, Josep (1996), *El folklorismo uso y abuso de la tradición*, Barcelona: Ronsel.
- OBRADOR, Josep [coord.] (2010), *Les Matines de Nadal a les Balears*, Palma: Documenta Balear.
- VICENS, Francesc (2002), «El canto de la sibila en Mallorca. Los modelos sociales más diferenciados» a *Actas del VI Congreso de la Sociedad Ibérica de Etnomusicología*, Madrid, p. 217-228.
- VICENS, Francesc (2004), *El Cant de la Sibil·la a Mallorca un fenomen emergent*, Palma: Documenta Balear.
- VICENS, Francesc (2009), «La Sibilla: un exemple de música emblemàtica», a *Estudis Musicals XV*, p.29-36

Notes

1. Aquest article, amb el títol *El Cant de la Sibil·la a les portes de la UNESCO*, forma part de les actes del *Seminari Cultura i Litúrgies Medievales. Entorn de la Sibilla*, que es dugué a terme a Palma els dies 4 - 6 de maig de 2010. I organitzat pel grup de Recerca en Art i Cultura Medieval del Departament de Ciències Històriques i Teoria de les Arts de la UIB
2. Algunes de les més rellevants han estat l'exposició *Sibil·la: cant, mite i tradició*, que tingué lloc a la Fundació Cultural Sa Nostra, des de desembre de 2008 a març de 2009, mostrà un recorregut interactiu que anava des dels inicis clàssics de la sibilla Eritrea fins al ventall de representacions actuals a diferents parròquies de Mallorca. Tot dins un context interactiu i didàctic. Igualment amb el títol *La Sibil·la i les Matines a Mallorca*, el Consell de Mallorca edità en suport DVD el treball que correspon al segon

número de la col·lecció *Les Músiques de Mallorca*. Darrera aquesta tasca hi hagué un treball de camp, els resultats del qual estan dipositats a l'Arxiu del So i de la Imatge, que portà l'equip de recerca, coordinat pel musicòleg Jaume Ayats, a cinc indrets diferents de Mallorca (Sant Llorenç des Cardassar, Campos, Felanitx i Lluc). El mes de desembre de 2009 se celebraren les XV Jornades d'Estudis Musicals que tingueren com a fil conductor la Sibilla. Diversos especialistes pronunciaren comunicacions entorn del tema.

3. La instrumentalització del Cant com a música emblemàtica de Mallorca és evident en actes institucionals on es requereix la presència de símbols de representació comunitària. Des de l'any 2008 hem estat testimonis de diverses representacions de la Sibilla en actes socialment rellevants: la gira que la CUIB (Coral Universitat de les Illes Balears) va dur a terme pels Estats Units el mes d'abril de 2009, l'acte de cloenda del VIIIè centenari del naixement de Jaume I al Palau de l'Almudaina de Palma que tingué lloc el mes de desembre del mateix any. Igualment, Pro Música Chorus de Sóller cantà la sibilla a Durlach (Alemanya) i Wissembourg (França) durant una gira el mes de juliol de 2010.

4. El tema dels usos identitaris del Cant de la Sibilla com exemple paradigmàtic de música emblemàtica ja el tractarem en una altra ocasió. Per aprofundir en aquest aspecte remetem a la lectura de VICENS (2009:29-36)

5. Aquest fenomen és conegut com a *procés de folklorització*, terme encunyat per Josep Martí i observable en situacions on un «objecte musical» s'instrumentalitza per assolir un objectiu que dista de l'activitat musical original a MARTÍ (1996)

6. L'any 1996 el Consell de Mallorca, presidit aleshores pel grup Unió Mallorquina, institucionalitzà l'himne oficial de Mallorca, *La Balanguera*.

7. Per aprofundir en el tema dels models socials de representació de Sibilles remetem a VICENS (2002)

8. Actualment el grup *Vull que la Sibil·la sigui Patrimoni de la Humanitat per la UNESCO* disposa de 1.800 usuaris. Altres grups amb menys afiliats però igual presència a la xarxa facebook són *La Sibil·la*, *Sibil·la Mallorca* i *Volem el Cant de la Sibil·la en totes les nostres esglésies*. El to reivindicatiu d'aquests foros d'internet ens mostren una

9. Aquest espectacle es va representar a La Seu de Palma el mes de desembre de l'any 2006 i el mes de gener de 2009, consecutivament, aprofitant el 700 aniversari de la Seu. I va ser retransmès per les cadenes locals el dia de la segona festa de Nadal. La Processó dels Profetes fou un text escenificat a les esglésies seguint la tradició teatral dels drames litúrgics medievals basat en un antic sermó atribuït durant molts d'anys a Sant Agustí, però que la majoria d'estudiosos estan d'acord en atribuir a Quodvult-deus, bisbe de Cartago entre 437-454

10. Cap pela (Blau-2009), Dead Can Dance (Zgricon, 1994), Jordi Savall (Audi-vis, 1988), Escolania de Lluc (Medreco, 1971/1973), CUIB (Ona Digital, 1994). Per a una relació exhaustiva dels enregistraments discogràfics veure VICENS (2004).

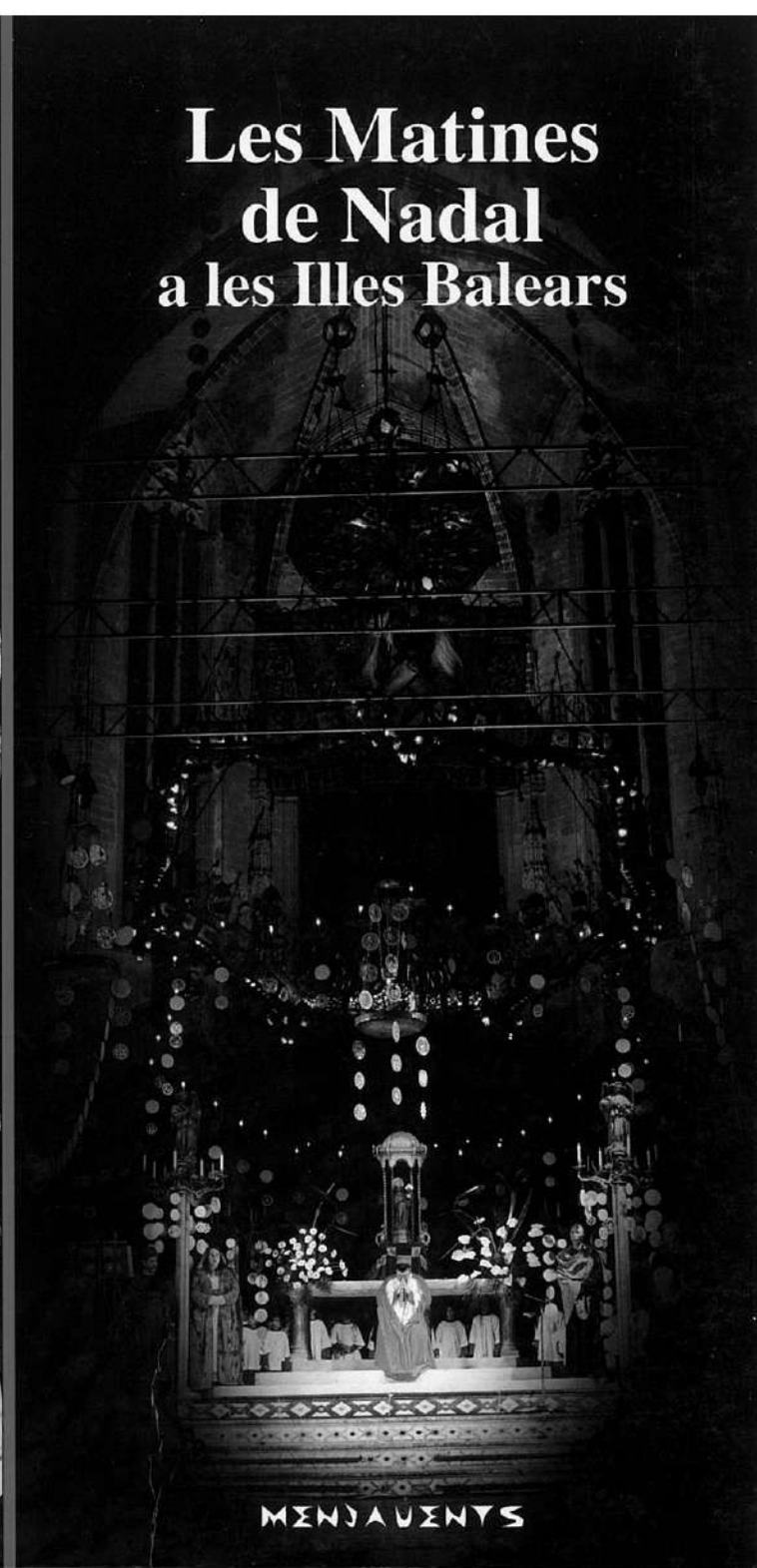
11. Cap al 1892 s'interpretà a l'Ateneu de Barcelona en una versió per violoncello i viola instrumentada per Felip Pedrell a partir d'una transcripció facilitada per Antoni Noguera i Balaguer. Tal i com apareixia editada al núm. 17 de la revista *La Ilus-*

tración Moderna, dirigida pel mateix Pedrell. Després, als anys trenta del segle XX s'institucionalitzà la Festa de la Sibilla, un ritual nadalenc particular que té com a protagonista principal La Sibilla i que se celebrà el dia de la segona festa de Nadal, gràcies a la Capella Clàssica de Joan Maria Thomàs.

12. Per un estudi de cas sobre el mite de l'orientalisme en les cançons de treball a Mallorca veure AYATS (2001). En aquest article l'autor estableix un marc teòric que ens permet equiparar el fenomen de l'assimilació del mite oriental a determinats models vocals del Cant de la Sibilla mallorquina.

13. Josep Martí analitza les funcions de la música emblemàtica establint els paràmetres teòrics pels quals una música esdevé emblemàtica a MARTÍ (2000:141).

Les Matines de Nadal a les Illes Balears

MENJAVENTS